

S. Sayısı : 195

Meccanî leyli talebenin mecburî hizmetlerine dair olan 1237 sayılı kanuna ek kanun lâiyhası ve Maarif encümeni mazbatası (1/1018)

T. C.

Başvekâlet

Kararlar müdürlüğü

Sayı: 6/1830

2 - V - 1938

Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Meccanî leyli talebenin mecburî hizmetlerine dair olan 5 mayıs 1928 tarihli ve 1327 numaralı kanuna zeylen Maarif vekilliğine hazırlanan ve İora Vekilleri Heyetince 29 - IV - 1938 tarihinde Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâiyhası esbabı mucibesile birlikte sunulmuştur.

Başvekil vekili

Ş. Kaya

Mucib sebebler

Orta öğretim okullarındaki talebenin gittikçe artması öğretmen ihtiyacını azamî hadde çıkarmıştır. 1931 - 1932 ders yılında orta öğretim okullarında bulunan 828 dershaneye devam eden talebenin sayısı 34 280 iken 1937 - 1938 ders yılında bu okullardaki dershanelerin sayısı 1801 e, talebenin sayısı da 91 702 ye çıkmıştır. Son yılların istatistiğine göre orta öğretim okullarına devam eden talebenin sayısı vasatî olarak her yıl 18 000 artmaktadır. Bu artmanın bir kaç yıl için daha devam edeceğinde de şüphe yoktur. Talebe sayısının artması öğretmen ihtiyacını da arttırmakta ise de bu gidişle ihtiyaç nisbetinde öğretmen bulmağa imkân bulunmamaktadır. Bu gün orta öğretim okullarında kanunî şartları haiz 2589 öğretmenden başka sayısı her gün artmakta olan yardımcı öğretmenler de istihdam edildiği halde gene ihtiyaç karşılanamamakta, orta öğretim okullarında açık bulunan 1320 ders saati vekil öğretmenlerle idare edilmekte 635 ders saati da açık bulunmaktadır.

Gelecek yıl yeniden okul açmamak imkânı dahi olsa yine okullarımızda bir taraftan vekâletle idare olunan; bir taraftan bu gün açık bulunan ders saatlarını doldurmak için daha 562 öğretmene ihtiyaç vardır. 1940 ders yılında yeniden 340, 1941 de 345, 1942 de 405, 1943 de 492 öğretmenin mesleke alınması ihtiyacını şimdiden görmekteyiz.

Bu gün memleketimizde lise öğretmenliği için başlıca kaynak İstanbulda Yüksek öğretmen okulu ile Ankarada dil, tarih ve coğrafya Fakültesidir. Bütün sınıflar dahil olduğu halde Yüksek öğretmen okulundaki talebenin tutarı 126, dil, tarih ve coğrafya Fakültesinde leyli olarak kayıtlı bulunan talebenin tutarı da 110 dur. Gerçi Yüksek Öğretmen okulunda kayıtlı olmadığı halde İstanbul Üniversitesi Fen ve Edebiyat fakültelerine devam edenlerin bir kısmı ile Ankarada Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesine nehari olarak devam edenlerin bir kısmının da öğretmenlik meslekine girmeleri ihtimali varsa da bunların mikdarının ihtiyacı karşılayacak derecede varmayacağı tabiidir.

Orta okul öğretmenliğine gelince bunun da başlıca kaynağı Ankaradaki Gazi Terbiye enstitüsüdür. Bugün Enstitüye devam eden talebenin sayısı 292 dir. Geçen yıldanberi ilk öğretmen okulları mezunları arasından müsabaka ile alınan öğretmenlerin Gazi Terbiye enstitüsünde tam bir yıllık bir kursa tâbi tutularak orta okul öğretmeni olarak yetiştirilmelerine başlanmış ve bu tedbir sayesinde orta okullara geçen yıl bu enstitü talebesinden başka 165 öğretmen alınmış ise de bu mikdar da ihtiyacı karşılayacak derecede değildir.

Arzolunan rakamlara göre bugün orta öğretim okullarına öğretmen yetiştiren müesseselerin yetiştirmekte oldukları öğretmen sayısının bugünün âcil ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak oldukları meydana olduğundan daha birkaç yıl için esaslı başka tedbirlere de müracaat edilmesi zarurî görülmüştür.

Bugün orta okullarla liselerimizde 915 sayılı kanun hükümlerine göre parasız yatılı olarak tahsil etmekte olan talebeden yüksek tahsillerini bitirenleri 1237 sayılı kanun, Devlet müesseselerinde ihtisasları dairesinde hizmet etmekle mükellef tutmaktadır. Ancak Devlet okullarında parasız yatılı olarak tahsil etmekte olan talebe, yüksek okullara girerken çok defa öğretmenlikle ilgisi olmayan meslekleri seçmekte olduklarından bunlardan 1237 sayılı kanun hükümlerine göre meebur oldukları hizmet mükellefiyetini orta öğretim okullarında öğretmenlik etmekle ifa edeceklerin sayısı hemen hiç denilecek kadar az kalmaktadır. Bu durumugözönüne alan Vekâletimiz; geçen yıl Yüksek Meclisin gösterdiği arzuya da uymuş olmak için, bu yıl leyli meccanî talebe sayısını 1000 den 1500 e çıkarmış ve tahsisatını bu yıl bütçesine koymuştur. Ancak bunlar da yine eskisi gibi yüksek tahsil için meslek intihabında serbest bırakıldıkları takdirde muallimlik için vücutlarından istifade olunamayacak ve sıkışık öğretmen durumu aynile baki kalmış olacaktır. Vekâletimiz öğretmen kadrosunun biran önce tamamlanmasını hayatî bir mesele telâkki ettiği içindir ki, adedleri yarı yarıya artırılmış olan bu elemanlardan azamî derecede faydalanmak mecburiyetinde kalıyor ve bu kanunla leyli meccanî talebenin % 75 nin; 1938 - 1939 yılından başlamak üzere öğretmen ihtiyacımız iyice tatmin edilinceye değin öğretmen yetiştirmek maksadile Maarif vekâleti emrine verilmesi istirhamında bulunuyor.

Kanun projesinin birinci maddesi ortaokullarla liselerde parasız yatılı olarak tahsil etmekte olan talebenin % 75 ini öğretmen yetiştirmek üzere Bakanlığımız tarafından kendilerine gösterilecek müesseselerden birine parasız yatılı olarak girmeğe ve öğretmen olarak yetiştikleri zaman da Bakanlığımız emrinde çalışmağa meebur tutmaktadır. Bu madde bu mecburiyeti; 1938 - 1939 ders yılı ile bundan sonra gelecek yıllar zarfında ortaokullara ve liselere parasız yatılı gireceklere, bir de bugün aynı okullarda parasız yatılı tahsilde bulunanlara teşmil etmektedir. Yalnız bu yıl, liselerin son sınıfında bulunanlar hakkında 5 mayıs 1928 tarihli ve 1237 sayılı kanun hükümlerinin tatbik olunacağı tesbit edilmiştir.

Projenin ikinci maddesinde birinci maddeye göre mükellefiyete tâbi tutulanlardan Bakanlığımız emrinde çalışmak istemiyenlerden tahsil yıllarındaki ücretlerin alınacağı tesbit edilmiştir.

Projenin üçüncü maddesinde bugün ortaokullarla liselerde parasız yatılı olarak tahsilde bulunanların 5 mayıs 1928 tarihli ve 1237 sayılı kanunun muvakkat maddesinden istifade edecekleri tasrih edilmiştir.

Maarif encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Maarif encümeni

Esas No. 1/1018

Karar No. 9

23 - V - 1938

Yüksek Reisliğe

Meccanî leyli talebenin meeburî hizmetlerine dair olan 9 mayıs 1928 tarihli ve 1237 numaralı kanuna zeyil ilâvesi hakkında Maarif vekâletince tanzim olunan Başvekâletin 2 mayıs 1938 tarih ve 1830 numaralı tezkeresile gelen ve encümenimize havale buyurulan kanun lâyihası Maarif ve-

kili Saffet Arıkan ve müsteşar Rıdvan Nafiz hazır oldukları halde incelendi.

Maarif vekâletinin mucib sebeplerinde gösterildiği ve vekilin şifahî ifadelerile de tafsil bulunduğu üzere vekâlet orta tedrisat muallimliği hususunda bir buhran karşısındadır. Halen 1320 ders

saati vekillerle idare edilmekte ve 635 saat de açık kalmaktadır. Açık olmayan saatlerin bir kısmını da yardımcı muallimler idare etmektedir. Buna rağmen vekâlet yeniden bir çok yerlerde mektebler ve dershaneler açmak mecburiyetinde bulunmaktadır. Halbuki bu günkü vaziyette buna imkân yoktur.

Vekâletin lise muallimleri için bu gün başlıca iki kaynağı vardır. Birisi İstanbuldaki Yüksek muallim mektebi diğeri de Ankarada Tarih, dil coğrafya fakültesidir. Bunlardan birincisinde bütün sınıflar dahil olduğu halde 126 talebe vardır. Müracaat eden talebenin miktarı gittikçe azalmaktadır. Tarih, dil, coğrafya fakültesine ise ancak 112 talebe devam etmektedir. Orta okul öğretmenlerinin de başlıca kaynağı Ankarada Gazi terbiye enstitüsüdür ki, bunun da talebesi 300 ü bulmaktadır. Geçen yıldanberi ilk öğretmen okulları mezunları arasından müsabaka ile alınan öğretmenler Gazi terbiye enstitüsünde bir yıllık bir kursa tâbi tutulmak suretile orta öğretmen yetiştirilmesine başlanılmış ise de bu da kâfi gelmemektedir. Esasen bu tedbir de ilk mekteb ihtiyaçları zararına olmaktadır.

İşte bu vaziyetlere göre, vekâlet, muallim tedariki için bu sene iki çare düşünmüştür. Bunlardan birincisi orta okullara alınan leylî meccanî talebenin miktarını binden bin beş yüze çıkarmak ve ikincisi de bu talebenin yüzde yetmiş beş kadarını muallim olarak yetiştirmektir. Lâyiha bu son şıkkı istihdaf etmektedir.

Esasen orta okullarda okuyan leylî meccanî talebe 9 mayıs 1928 tarihli ve 1237 numaralı kanun mucibince tahsillerini bitirdikten sonra Devletin göstereceği vazifelerde çalışmak mecburiyetindedir. Bu lâyiha talebenin yüzde yetmiş beş

kadarının mecbur olacağı vazifenin şeklini tayin etmektedir. Bu düşüncelerle Encümenimiz lâ-yihayı esas itibarile kabul etmiş, Ancak maddelerin müzakeresine geçerken bazı tadilat yapmıştır.

Birinci maddeye muallim olarak yetiştirilecek talebenin liyakat ve kabiliyetleri ve vekâletin muhtelif branşlardaki ihtiyacı nazarı itibare alınması için lâzım olan kayid eklenmiş ve tam yüzde yetmişbeşi elde edebilmek için bu tefrikin son sınıfta yapılması münasib görülmüştür. Bu gibiler öğretmen olarak yetişince mükellef olacağı mecburiyetler 1338 numaralı kanuna tevfiik edilmiştir. Bu gün orta mektebler ve liselerde parasız yatılı olarak devam etmekte bulunan talebenin hepsine şamil olmak üzere bir senelik müsaade verilmiştir.

İkinci madde hükmü de yukarıda adı geçen 1338 numaralı kanun ahkâmı tatbik olunur şeklinde tadil edilerek muallim mektepleri talebesi hakkında cari olan hükümlerle birleştirilmiştir.

Üçüncü maddedeki son sınıfa verilen istisna birinci maddeye eklenen halen mevcut bütün talebeye teşmil edilen müsaade dolayısıyla lüzumsuz kaldığından madde ilga edilmiştir.

Müstacelen müzakeresi dileğiyle Yüksek Reisliğe sunulur.

Maarif E. Reisi	M. M.	Kâtib
Kars	Afyon K.	Trabzon
F. Köprülü	H. Çerçel	Seniha Hızal
Afyon K.	Antalya	Giresun
İ. U. Aykurt	T. Örs	Sadri Maksudi Arsal
Giresun		İzmir
T. Onay		H. A. Yücel
Ordu		Diyarbakır
Ali Canib Yöntem		Tevfik Bilge

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Meccanî leyli talebenin meccanî hizmetlerine dair olan 5 mayıs 1928 tarihli ve 1237 numaralı kanuna zeyil ilâvesi hakkında kanun lâ-yihası

MADDE 1 — Resmî orta okullar ve liselerde meccanî, leyli olarak tahsilde bulunanlar arasında yüzde yetmiş beş nisbetini geçmemek şartile Kültür Bakanlığınca ayrılacak olanlar, öğretmen yetişmek üzere mezkûr bakanlık tarafından kendilerine gösterilecek müesseselerden birine meccanî, leyli olarak girmeğe mecburdurlar.

Bu gibiler öğretmen olarak yetişince, Devlet okullarında meccanî, leyli olarak tahsilde buldukları müddet kadar Kültür Bakanlığınca emrinde ihtisasları dairesinde çalışmağa mecburdurlar. Bu mecburiyet 1938 - 1939 ders yılı ile bundan sonra gelecek yıllar içinde 915 numaralı kanun mucibince orta okullarla liselere parasız yatılı olarak almaya ve bu gün orta okullarla liselerde parasız yatılı olarak tahsilde bulunanlara şamildir. Ancak bu kanunun neşri tarihinde liselerin son sınıflarında parasız yatılı olarak tahsilde bulunanlar hakkında 5 mayıs 1928 tarihli ve 1237 numaralı kanun hükümleri tatbik olunur.

MADDE 2 — Birinci madde mucibince mükellefiyete tâbi olarak öğretmen yetiştikleri halde Kültür Bakanlığınca tayin olundukları vazifeleri kabul etmeyen veya kabulden sonra kendi istekleriyle vazifelerinden ayrılanlar meccanî, leyli olarak tahsilde buldukları okulların tahsil yıllarındaki ücretleri yekûnunu tediyeğe mecburdurlar. Bu meblâğ kendilerinden veya kefillerinden 2004 sayılı icra ve iflâs kanununa göre tahsil olunur. Bu gibiler borçlarını tamamen ödemedikçe Devlet daireleri ile hususî müesseselerin hiç birinde kullanılamazlar. Mecburî vazifeden kaçan mezunları resmî surette vuku bulacak ihtara rağmen istihdam eden hususî müesseseler bu tazminatı üzerlerine almış sayılırlar.

MADDE 3 — 5 mayıs 1928 tarihli ve 1237 sayılı kanunun muvakkat maddesi hükmü, işbu kanunun neşri tarihinde liselerin son sınıfında bulunanlar müstesna olmak üzere orta okullarla liselerde meccanî, leyli olarak tahsilde bulunan talebeye tatbik olunur.

MAARİF ENCÜMENİNİN DEĞİŞTİRİŞİ

Meccanî leyli talebenin mecburî hizmetlerine dair olan 5 mayıs 1928 tarihli ve 1237 numaralı kanuna zeyil ilâvesi hakkında kanun lâ-yihası

MADDE 1 — Resmî orta okullar ve liselerde parasız yatılı olarak tahsilde bulunanların son sınıf talebeleri arasından liyakat ve kabiliyetlerine ve vekâletin ihtiyacına göre yüzde yetmiş beşi geçmemek şartile seçilecek olanlar, Kültür bakanlığınca göstereceği yüksek tahsil müesseselerinden birine parasız yatılı olarak girmeğe mecburdurlar.

Bu gibiler öğretmen olarak yetişince Devlet okullarında meccanî, leyli olarak tahsilde buldukları müddetin bir buçuk misli kadar Kültür bakanlığınca emrinde çalışacaklardır. Bu mecburiyet 1938 - 1939 ders yılı ile bundan sonra gelecek yıllar içinde 915 numaralı kanun mucibince orta okullarla liselere parasız yatılı olarak alınacaklar içindir.

Bu kanunun neşri tarihinde orta mekteb ve liselerdeki parasız yatılı talebe 1938 - 1939 ders yılı başına kadar vaziyetlerini tayine mecburdurlar.

MADDE 2 — Birinci madde mucibince mükellefiyete tâbi olarak öğretmen yetiştikleri halde Kültür bakanlığınca tayin olundukları vazifeleri kabul etmeyen veya kabulden sonra kendi istekleriyle vazifelerinden ayrılanlar veya meslekten tard ve ihrac olunanlar 1338 numaralı kanun hükümlerine tâbidirler.

MADDE 4 — Bu kanun hükmü neşri tarihinden başlar.

MADDE 5 — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

30 - IV - 1938

Bş. V. V.	Ad. V.	M. M. V.
Ş. Kaya	Ş. Saracoğlu	K. Özalp
Da. V.	Ha. V. V.	Ma. V.
Ş. Kaya	Ş. Saracoğlu	F. Ağralı
Mf. V.	Na. V.	İk. V.
S. Arıkan	A. Çetinkaya	Ş. Kesebir
S. İ. M. V.	G. İ. V.	Zr. V.
Dr. H. Alataş	Rana Tarhan	F. Kurdoğlu

MADDE 3 — Bu kanun hükmü neşri tarihinden başlar.

MADDE 4 — Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.